
Ю.М. Капіца

канд. юрид. наук,
директор Центру досліджень інтелектуальної власності
та трансферу технологій НАН України
e-mail: kapitsa@nas.gov.ua

Д.С. Махновський

старш. наук. співроб.
Центру досліджень інтелектуальної власності
та трансферу технологій НАН України
e-mail: pretor@nas.gov.ua

**УКЛАДАННЯ ДОГОВОРІВ
МІЖ НАУКОВИМИ УСТАНОВАМИ,
ПРАЦІВНИКАМИ ТА ВИДАВНИЦТВАМИ
ПРО ВИДАННЯ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ
І МОНОГРАФІЙ**

<https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.337.043>

Розглянуто питання укладання договорів між авторами — працівниками наукових установ і установами про видання наукових статей та монографій, а також укладання договорів між науковими установами та видавництвами у випадку здійснення замовлення на видавничу продукцію.

Ключові слова: наукове авторське право, суміжне право, ліцензійний договір, автор, співавтор, службовий твір, наукова установа, науковий журнал, наукова монографія.

Закон України "Про видавничу справу" визначає, що умови виконання замовлення на видавничу продукцію, права та обов'язки сторін визначаються договорами між автором (співавторами), їхніми спадкоємцями чи особами, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права на об'єкт замовлення, замовником, видавцем, виготовлювачем та розповсюджувачем, укладеними відповідно до законодавства (част. 6 ст. 17). При цьому замовником та видавцем є наукова установа, виготовлювачем — видавництво, розповсюджувачем може бути установа, видавництво або вказані організації спільно відповідно до договору між ними.

У межах цієї статті видавничою продукцією названо літературні твори наукового характеру, а саме: періодичні видання, наукові статті, монографії, підготовлені одним автором або колективні.

Укладання договорів між авторами та науковими установами. Права та обов'язки видавця у відносинах з автором (співавторами) твору в галузі науки, літератури і мистецтва, їхніми спадкоємцями чи з особою, якій автори чи їхні спадкоємці передали авторські майнові права, чи з особами, яким належать права на інші об'єкти права інтелектуальної власності, визначені законодавством України з питань інтелектуальної власності (част. 1 ст. 20 Закону України "Про видавничу справу").

Згідно з положеннями ст. 429 Цивільного кодексу (ЦК) України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. Тобто наукова установа (роботодавець) та автор службового твору (працівник) є співвласниками майнових прав на службовий твір, і розпорядження майновим правом вони повинні здійснювати спільно, якщо не укладуть договір про використання твору.

У рамках виконання службових обов'язків наукові працівники створюють літературні письмові твори наукового характеру. Найбільш поширеними їхніми видами є: наукові статті, що публікуються у періодичних виданнях, і монографії.

Правовідносини між науковою установою-видавцем та автором наукової статті у разі здійснення опублікування творів можуть бути урегульовані шляхом укладання ліцензійного договору.

Договори щодо опублікування наукових статей. Основні вимоги до ліцензійного договору на використання твору, що укладається між працівником та науковою установою НАН України — видавцем періодичного видання, визначено п. 8 Положення про періодичне видання НАН України, затвердженого постановою Президії НАН України від 07.11.2008 № 238.

Постановою Президії НАН України від 04.06.2014 № 130 затверджено нову редакцію примірнього ліцензійного договору на використання твору. Так, Ліцензійний договір між науковою установою — видавцем періодичного видання і автором твору передбачає надання установі-видавцю:

- невиключної ліцензії на використання наукового, науково-технічного тощо твору шляхом опублікування його у періодичному виданні;
- права перекладати, адаптувати, розміщувати повністю або частково твір у мережі Інтернет;
- права публікувати твір в інших, у тому числі іноземних, виданнях; включати його як складову частину до інших збірників, антологій, енциклопедій тощо за погодженням з автором;

- права на розповсюдження твору як невід'ємної складової частини періодичного видання на території України та інших країн шляхом передплати, продажу та безоплатної передачі періодичного видання;
- права видати субліцензію видавничій організації на способи використання твору тощо.

При цьому треба вказати на можливі три варіанти правовідносин автора та наукової установи.

1. Автор є працівником установи-видавця та статтю підготовлено у рамках виконання наукової тематики установи. У цьому випадку така стаття становить службовий твір (твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, ст. 429 ЦК України), і майнове авторське право на статтю виникає спільно у наукової установи та автора.

Укладання ліцензійного договору у цьому випадку здійснюється саме з метою надання автором науковій установі права використання твору в межах частки майнових прав, що належить автору, з метою видання твору.

2. Автор є працівником іншої установи, організації, підготовку статті також було передбачено планами проведення науково-дослідних робіт відповідної організації. У цьому випадку надання ліцензії свідчить про отримання науковою установою НАН України прав на використання твору лише в межах частки майнових прав, що належать автору.

Практика видання наукових журналів установами НАН України не передбачає укладання додаткового ліцензійного договору з організацією, де працює автор. Для спрощення вирішення вказаного питання примірний ліцензійний договір містить у частині "Застереження" такі положення:

відповідно до п. 4 Застережень "Ліцензіат заявляє, що...

- він має право на надання дозволу (ліцензії) на використання Твору за цим Договором, у випадку, якщо Твір створено у зв'язку з виконанням трудового договору;
- він не порушив права інтелектуальної власності інших осіб...".

Таким чином, дане застереження прямо вказує, що автор, укладаючи договір щодо видання статті, має право на надання дозволу на використання твору, якщо його створено у зв'язку з виконанням трудового договору.

3. Статтю створено автором самостійно та її підготовка не була передбачена відповідними планами наукових досліджень. У цьому випадку автор одноосібно має майнове авторське право на статтю, а укладання ліцензійного договору з установою-видавцем свідчить про надання установі усього необхідного обсягу повноважень для видання твору.

Необхідно зазначити, що Примірним ліцензійним договором передбачено надання установі-видавцю невиключної ліцензії на використання твору. У той же час у застереженнях до договору вказано, що "даний Твір не був раніше опублікований і не буде опублікований у будь-якому іншому виданні до публікації його Ліцензіатом".

Тобто Примірний договір допускає, що автор може опублікувати статтю і в іншому виданні або використати її іншим чином — для публікації моно-

графії тощо. Однак ця конструкція чинна для статей, створених автором поза його зобов'язаннями із виконання наукової тематики установи.

У випадку створення й опублікування службової наукової статті треба зазначити збереження частки майнових прав установи щодо її використання. На наш погляд, якщо таку ж саму статтю передбачено опублікувати в іншому виданні, у тому числі іноземному, доцільним є узгодження цього питання автором з науковою установою, де він працює. Водночас, іноземні видавництва у договорах з автором теж наводять вимогу щодо оригінальності твору та його новизни, тому скоріше вказане питання може виникати у випадку видання збірників наукових праць, де стаття розміщується як така, без змін.

Договори щодо видання монографій. Видання наукових монографій, створених у рамках наукової тематики установ, підготовка яких передбачена робочими планами виконання наукової тематики, передбачає, як і у випадку з виданням наукових статей, укладання між науковою установою та автором монографії (працівником) ліцензійного договору про надання установі ліцензії на використання твору з метою його видання.

З нашої точки зору, видання монографій за рахунок коштів загального чи спеціального фонду бюджету відрізняється від видання статей значним обсягом фінансування, потрібним як для проведення досліджень, результати яких викладені у монографії, так і для видання монографії.

Також видання монографії може становити значну цінність та бути предметом переговорів щодо перевидання, видання за кордоном тощо. У зв'язку з цим у випадку, якщо монографію підготовлено в межах наукової тематики та вона видається за рахунок бюджетних коштів, автор має надавати науковій установі одиничну ліцензію на використання твору.

Відповідно до ст. 1108 ЦК України, одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

На відміну від цього виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Таким чином, надання виключної ліцензії призвело б до обмеження прав автора з переробки твору, створення похідних творів тощо.

Одинична ліцензія на використання твору може передбачати надання науковій установі дозволу на: використання твору; укладання субліцензійних договорів з третіми особами; здійснення дій щодо перешкоджання неправомірному використанню Твору, у тому числі на заборону неправомірного використання тощо.

Договори про випуск словників, атласів, енциклопедій. Видання вказаних творів може становити значну цінність, ураховуючи попит та можливе перевидання таких творів. Актуальним у зв'язку з цим є чітке розуміння

кола осіб, яким належать майнові права на такі видання, та укладання належних угод з авторами.

Під час укладання договорів про випуск енциклопедій, словників потрібно врахувати, що вони є складеними творами (ч. 15 ст. 8 та ч. 2 ст. 19 Закону України "Про авторське право та суміжні права"). Для вказаних творів визначена певна специфіка правового режиму. Відповідно до ч. 2 ст. 19 вказаного Закону видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць належать виключні права на використання таких видань у цілому. При цьому автори творів, що увійшли до таких видань, зберігають виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому, якщо інше не передбачено авторським договором.

Таким чином, установа НАН України, що здійснює видання складеного твору (видавець) на підставі безпосередньо норм Закону України "Про авторське право та суміжні права" має виключні права на використання такого твору у цілому. Проте, оскільки автору належать виключні права на твір, що входить до складеного твору, якщо інше не передбачено авторським договором, вказане може призвести до конфлікту інтересів між видавцем та автором.

У зв'язку із зазначеним нагальним є укладання зі всіма авторами творів, що входять до складеного твору, ліцензійних договорів про надання установі одиначної ліцензії на використання творів з метою видання, перевидання, перекладу твору та ін.

Ліцензій договір при цьому укладається з кожним автором твору, що входить до складеного твору (словник, енциклопедія тощо).

Укладання договорів зі співавторами. Згідно зі ст. 436 ЦК України "Спів-авторство" авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. ... Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно.

Отже, укладання ліцензійних договорів зі співавторами доцільно здійснювати в рамках багатостороннього ліцензійного договору, що підписується з однієї сторони співавторами, та з іншого — науковою установою-видавцем.

Укладання договорів між науковою установою та видавництвом. З метою видання наукових творів наукова установа як замовник укладає договори з виготовлювачем (видавництвом) про підготовку та випуск видавничої продукції, а саме періодичних видань та монографій. Вказані договори мають змішаний характер і визначають господарські відносини з видання творів, а також правовідносини з охорони авторського права.

Договори про підготовку та випуск періодичного видання. Предметом такого договору є випуск наукового журналу з визначеним тиражем примірників кожного номеру журналу. Умови договору у загальному випадку

включають: обов'язки сторін договору, питання охорони прав інтелектуальної власності, відповідальність сторін, інші умови.

Обов'язки сторін договору передбачають: відповідальність наукової установи (далі — Замовник) за наповнення та комплектність матеріалів, переданих до друку; зобов'язання Замовника надати виконавцю оригінал-макет номера журналу в електронному вигляді, представленим у визначеному форматі (у випадку, якщо оригінал-макет створюється установою); зобов'язання виконавця здійснити друк номера журналу відповідно до узгодженого графіка підготовки та випуску тощо.

До питань охорони прав інтелектуальної власності, які необхідно узгодити у договорі, належать:

1) надання науковою установою гарантій, що з авторами укладено ліцензійні договори, які передбачають право установи надати субліцензію видавничій організації на видання творів (статей), що входять до складеного твору — наукового журналу;

2) визначення способів використання представлених видавництву творів (статей), що складають журнал, та складеного твору — наукового журналу: зокрема використання шляхом опублікування, виготовлення тиражу журналу, його розповсюдження, розсилки контрольних та обов'язкових примірників тощо;

3) визначення належності прав видавництва чи наукової установи на оригінал-макет у випадку, коли його розробку та виготовлення здійснює видавництво тощо.

Також у договорі можна розглянути умови надання права видавництву здійснювати виготовлення додаткового тиражу журналу у паперовому та електронному вигляді, перекладу журналу та окремих статей, а також надання права на їх розповсюдження.

Особливістю авторського права є те, що "предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними" (ч. 5 ст. 1109 ЦК України). Це означає, що установа не може надати ліцензію видавництву одразу на використання всіх матеріалів як поточного номера журналу, так і майбутніх номерів, у тому числі матеріалів, які ще не написані авторами.

Вказане вимагає особливого викладення положень договору між видавництвом та науковою установою. Так, у договорі можуть бути зазначені способи використання видавництвом творів, що передаються для друку. Проте у договорі зазначається, що такі положення договору набувають чинності відносно певного номера журналу та творів, що входять до журналу, з дня підписання акта щодо передачі установою видавництву оригінал-макета номера журналу в паперовому та/або електронному вигляді. При цьому підписання Акта може здійснюватися шляхом підписання видавництвом копії Акта, отриманого від установи по факсу або електронній пошті, та надсилання його факсом або електронною поштою науковій установі.

У разі видання монографії укладається договір аналогічно вищезазначеному з певними особливостями. Предметом такого договору є видання письмового твору наукового характеру — монографії. Відмінність цього договору від договору на видання наукового журналу полягає не тільки у різному змісті предмету договору, але і в тому, що Замовник вказує, що Автор монографії надав йому виключну ліцензію на використання виключних майнових прав на письмовий твір наукового характеру — монографію.

Зазначення у виданні знака авторського права. Питання зазначення у наукових журналах, монографічних виданнях знака авторського права (копірайта) для різних варіантів правовідносин авторів та наукової установи розглянуто у статті Ю.М. Капіци "Використання знака охорони авторського права у наукових періодичних виданнях та монографіях" (*Наука України у світовому інформаційному просторі*. № 13. 2016. С. 49—61).

Для полегшення питань укладання договору на публікацію монографічних видань, словників, інших видань та застосування знака авторського права доцільним є під час підготовки матеріалів, що передаються до видавництва, заповнити подану нижче форму, яка повинна допомогти у визначенні того, що має бути зазначено у знаку авторського права:

1. Чи створено монографію у порядку виконання службових обов'язків відповідно до трудового договору (контракту) між працівником — автором (співавтором монографії) та роботодавцем чи службового завдання? Чи було передбачено підготовку монографії у робочому плані виконання науково-дослідних робіт?

2. Кому належать майнові права на монографію:

а) установі: автори уклали ліцензійні договори стосовно надання науковій установі ліцензії на використання монографії відносно своєї частки майнових прав на монографію чи договори про передання виключних майнових прав;

б) установі та авторам спільно: автори та установа не уклали ліцензійні договори чи договори про передання майнових прав;

в) авторам: установою укладено ліцензійний договір стосовно надання авторам права користування монографією чи договір про передання авторам своєї частки майнових прав на монографію.

3. Кому належать майнові права на:

3.1. Ілюстрації;

3.2. Фотографії;

3.3. Переклад українською мовою (іншими мовами).

Чи укладено науковою установою ліцензійний договір, договір про передання виключних майнових прав щодо набуття установою прав на використання ілюстрацій, фотографій, перекладу тощо в цілях опублікування.

4. У випадку, коли установа передає видавництву готовий оригінал макет монографії: кому належать майнові права на оформлення.

Чи укладено установою договір з верстальниками, художниками щодо набуття Установою прав на оформлення монографії?

На підставі вказаних даних визначається зміст знака авторського права. Так, якщо підготовку монографії було передбачено планом проведення науково-дослідної роботи та наукова установа уклала з авторами монографії, особами, що брали участь у підготовці оригінал-макета, ліцензійні договори з надання установі прав користування твором, то у знака авторського права має бути зазначено назву наукової установи.

Висновки. Специфіка набуття майнових прав інтелектуальної власності на службові твори: наукові статті, монографії, словники тощо, які створено у зв'язку з виконанням трудового договору, обумовлює необхідність чіткого усвідомлення кола осіб, яким належить майнове авторське право на такі твори.

У цілях видання творів і забезпечення вимог законодавства з охорони авторського права вказане обумовлює необхідність укладання ліцензійних договорів (договорів про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності) між науковою установою та працівниками — авторами творів із набуттям установою необхідних майнових прав для видання твору.

Видавництво у свою чергу може здійснювати видання творів лише в межах наданих йому науковою установою майнових прав інтелектуальної власності щодо використання творів з метою видання. З цим пов'язана необхідність відпрацювання дієвих форм договорів між авторами та науковою установою, з одного боку, та науковою установою та видавництвом, з іншого, що визначають необхідні авторсько-правові повноваження сторін договору з видання твору.

Yu. M. Kapitsa, PhD (Law)
Center for Research of Intellectual Property
and Technology Transfer of the NAS of Ukraine
D. S. Makhnovsky, Senior Researcher
Center for Research of Intellectual Property
and Technology Transfer of the NAS of Ukraine

CONTRACTING BETWEEN SCIENTIFIC ESTABLISHMENTS, EMPLOYEES, AND PUBLISHERS ON PUBLISHING SCIENTIFIC JOURNALS AND MONOGRAPHS

The conclusion of agreements between authors — employees of scientific institutions and institutions on the publication of scientific articles and monographs is considered, as well as the conclusion of agreements between scientific institutions and publishing houses in the event of an order for publishing products.

Keywords: copyright, related rights, licensing agreement, author, co-author, service piece, scientific institution, scientific journal, scientific monograph.